

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 347.137.2

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-10.24>

Дідківська Галина Василівна
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального
права та кримінології
(Університет державної
фіскальної служби України)

ВЗАЄМОДІЯ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

У даній статті зазначається, що, злочинність на сучасному етапі розвитку суспільства становить надзвичайно серйозну небезпеку для його подальшого розвитку. Вийшовши за межі кордонів певної держави, злочинність набула небезпечного транснаціонального характеру. Сьогодні уряду будь-якої держави (незалежно від засобів і ресурсів, якими вона володіє) украй складно вживати заходів, ефективних для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, не вдаючись до тієї або іншої форми міжнародного співробітництва. Усі країни світу повинні усвідомлювати, що жодна з них не захищена від зіткнення із транснаціональною злочинністю. Саме тому в сучасному міжнародному праві боротьба зі злочинністю належить до пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва усіх держав і зумовлена необхідністю взаємодії держав у цій важливій справі.

Зізначається, що відмінності в кримінальному законодавстві зарубіжних країн, організації, методах та обліку злочинів не дозволяють проводити прямі порівняння абсолютних даних з того чи іншого виду злочинів, так як часто можуть призвести до некоректних висновків. Динаміка загального рівня злочинності та її окремих порівнянних видів, динаміка структурних показників, питомої ваги різних видів злочинної поведінки є підставами для виявлення кримінологічних значущих тенденцій злочинності в різних країнах.

Вказується, що вивчення моделей, форм і методів попередження злочинів, які використовують у зарубіжних країнах, дозволяє зробити висновок про постійне наближення до реалізації в цій діяльності принципів системності, адекватного забезпечення, гуманізму та участі всіх членів суспільства.

Також звертається увага на той факт, що в різних країнах існують різні системи, заходи, а також засоби запобігання злочинності.

Ключові слова: злочин, злочинність, співробітництво, міжнародні угоди, тероризм, злочинні угруповання, міжнародне право.

Didkivska Halyna Vasylivna,
PhD in Law, Associate Professor,
Professor at the Department
of Criminal Law and Criminology
(University of State Fiscal Service
of Ukraine)

INTERACTION OF THE INTERNATIONAL SYSTEMS FOR THE PREVENTION OF CRIME

In this article it is noted that crime at the present stage of development of society is an extremely serious danger for its further development. Going beyond the borders of a state, crime has become dangerously transnational in nature. Today, the government of any state (regardless of the means and resources it possesses) finds it extremely difficult to take measures that are effective in combating transnational organized crime without resorting to some form of international cooperation. All countries of the world must realize that none of them is protected from confrontation with transnational crime. That is why in modern international law the fight against crime is one of the priority areas of international cooperation of all states and is due to the need for cooperation between states in this important matter.

It is noted that differences in the criminal law of foreign countries, organization, methods and accounting of crimes do not allow direct comparisons of absolute data on a particular type of crime, as they can often lead to incorrect conclusions. The dynamics of the general level of crime and its individual comparable types, the dynamics of structural indicators, the proportion of different types of criminal behavior are the basis for identifying significant criminological trends in crime in different countries.

It is pointed out that the study of models, forms and methods of crime prevention used in foreign countries allows us to conclude that the principles of systemicity, adequate provision, humanism and participation of all members of society are constantly approached.

Also noteworthy is the fact that different countries have different systems, measures, and means of preventing crime.

Key words: crime, criminality, cooperation, international agreements, terrorism, criminal groups, international law.

У кожній країні проблема запобігання злочинності важлива, незалежно від системи і заходів запобігання, від відмінностей у законодавстві конкретних країн.

Без прийняття конкретних заходів до запобігання злочинності боротьба з нею стає неможливою, більше того – неефективною. В даний час аж ніяк не загально визнаним, що має не лише прихильників, а й противників, стало, здавалося б, безперечне, «вистраждане» протягом століть всієї світової цивілізацією концептуальне положення про пріоритетність запобігання у ряді основних напрямків боротьби зі злочинністю. Не тільки в наукових і публіцистичних дискусіях, але, наприклад і в ході законопроектних робіт, зводиться нанівець виховно-попереджувальний потенціал судової влади, кримінального судочинства, припинюється роль превентивних компонентів правоохорони в цілому.

Існують принципові розбіжності, в тому числі і на рівні федеральних органів різних гілок влади, з приводу тісно пов'язаних з кримінологічної проблематикою питань участі інститутів громадянського суспільства в охороні правопорядку, залучення населення до роботи запобігання злочинів. Є різночитання (у тому числі при визначенні та вираженні позицій владних структур) щодо можливостей, предмета, меж,

співвідношення різних рівнів нормативно-правового регулювання попередження як злочинності в цілому, такі її окремих видів (наприклад, організованою, корупційною, професійною, побутовою). Якщо не досягнення консенсусу з вказаним та іншим проблемних питань, то хоча б наближення до нього стає додатковим аргументом на користь визнання гострої актуальності наукової розробки цілісної теорії, концептуальних основ попередження злочинності в сучасних умовах.

Тим не менш, в практичному аспекті попередження злочинів робиться дуже багато. Передбачається, що попередження не може бути ефективним, якщо воно не організовано на систематичній і скоординованій основі і не включає заходів щодо поліпшення життя населення, вдосконалення кримінального правосуддя та пенітенціарної системи [1].

У Канаді широко практикується участь громадян у патрулюванні. Діючи спільно з поліцією, цивільні патрулі знижують страх перед злочинцями і підтримують відчуття особистої безпеки. У ряді випадків створюються так звані контрольні пости навколо виявлених зон підвищеної злочинної активності, особливо в нічний час [8].

У Великобританії розроблені мінімальні стандарти кримінальної безпеки, широко використовується залучення населення до співпраці з поліцією (патрулювання, чергування в найбільш криміногенних районах). Для представників громадськості практикується безкоштовна видача «поліцейського» обмундирування (без знаків розрізнення і службової атрибутики), засобів радіозв'язку, кийків, наручників і навіть зброї для «бойового» патрулювання на поліцейських автомашинах. Вся ця діяльність отримує моральну і матеріальну підтримку суспільства і держави.

Одним з найбільш затребуваних евіктимологічних напрямків попередження злочинів. Воно не потребує великих матеріальних витрат і реалізує властиве всім людям прагнення до самозахисту. У Західній Європі та США з'явилося безліч популярних статей і посібників на тему «Як захистити себе, свою сім'ю, своє житло і свою власність від злочинних посягань». Реалізуються програми захисту потерпілих і свідків у кримінальних справах, сформувалися асоціації потерпілих від злочинів. Повсюдно виникають «Асоціації сусідів», члени яких патрулюють мікрорайони і селища і при необхідності викликають поліцейські патрулі [2].

У всіх навчальних закладах – починаючи з початкової школи і закінчуючи вузами – проводяться заняття з прикладної віктимології. Бажаючі можуть не тільки послухати лекції, але й пройти спеціальний тренінг: освоїти прийоми самозахисту і виробити навички оптимальної поведінки в екстремальних ситуаціях.

В даний час у японській спеціальній літературі висловлюється думка про необхідність включення до поняття кримінальної політики також і заходів щодо попередження злочинності, не пов'язаних із застосуванням примусових заходів, тобто необхідність віднести до об'єктів кримінальної політики громадян та громадські формування, що діють в області контролю над злочинністю на локальному рівні. Це зумовлено традиційною специфікою організації контролю над злочинністю в Японії з широким залученням до цієї діяльності населення і зростаючою потребою активізації зусиль, спрямованих на залучення населення, в умовах модернізації японського суспільства [3].

Кримінальна політика в Японії в широкому значенні розглядається як загальносоціальна політика, що включає політику в галузі зайнятості, освіти, житлового будівництва. Більш того, в самому широкому сенсі кримінальної політикою називають державну політику в цілому, яка взагалі не ставить завдання попередження злочинності, проте об'єктивно впливає на її динаміку та тенденції. Відповідно до такого розуміння кримінальної політики завдання науки кримінальної політики не обмежуються

дослідженням ефективності окремих заходів щодо запобігання злочинності, а обов'язково включають в себе соціологічне вивчення спрямованості практичної кримінальної політики в історичному та міжнародному планах, а також аналіз взаємозв'язку державного ладу і кримінальної політики.

В даний час в Японії існують такі установи, як Комплексний юридичний НДІ міністерства юстиції і НДІ поліції при Головному поліцейському управлінні, які займаються дослідженням проблем запобігання злочинності в Японії

Загальна мета НДІ поліції полягає в постановці всієї поліцейської діяльності на наукову основу. У цьому НДІ дослідження ведуться, зокрема, з метою вдосконалення заходів запобігання злочинів, підвищення якості роботи з неповнолітніми, поліпшення організації дорожнього руху та боротьби з дорожньо-транспортними пригодами, розвитку науково-технічних методів розкриття злочинів. У НДІ вивчається психологічний аспект злочинної особистості, в ньому виробляються оцінки криминогенної ситуації, прогнози його змін. Поліцейський НДІ також видає свої праці. Різноманітна наукова робота ведеться на юридичних факультетах державних, муніципальних та приватних університетів, в численних науково-юридичних суспільствах. Звертають на себе увагу малі розміри цих установ та організацій, крайня простота організаційного аспекту їх діяльності, що дуже благотворно впливає на творчу віддачу.

Також в Японії діє створений у червні 1961р. Інститут ООН з попередження злочинності для країн Азії і Далекého Сходу. Він призначений, зокрема, для дослідження проблем попередження злочинності.

У Японії існують такі системи попередження злочинності, як:

1. система попередження злочинності в широкому сенсі, яке охоплює ледве чи не всі сфери соціального життя;
2. у вузькому сенсі, тобто сукупність специфічних цілеспрямованих державних заходів;
3. система інституалізувати контролю на державному і муніципальному рівні і неформального контролю (оскільки заходи неформального контролю об'єктивно складаються в систему);
4. система раннього попередження та попередження повторної злочинності [4].

Особливості кримінальної політики Японії, яка є частиною соціальної політики, характеризуються тим, що акценти у попередженні злочинності зміщені з області «державно-правового» в область «соціального» Її особливістю є не стільки тонка юридична опрацювання окремих інститутів кримінального права, скільки відповідність кримінально-правових норм очікуванням і стереотипам, які виробилися у свідомості японця.

Як відзначає більшість дослідників, правильно сконструйований законодавство і його розумне застосування мають надзвичайно важливе значення у кримінальній політиці. Одним із прикладів ефективності законодавства у справі попередження злочинності в Японії може служити (найжорсткіше серед основних розвинених капіталістичних країн) правове регулювання володіння вогнепальною зброєю. У країні в 90-х рр. вбивства з застосуванням вогнепальної зброї склали всього 4,7%, розбійні напади – 1,3, заподіяння тілесних ушкоджень – 0,1%.

Суть криминологічної політики в галузі запобігання злочинів, здійснюваної в сучасній Японії, полягає в запобіганні злочинності – як первинної, так і повторної; це відповідає тому курсу кримінальної політики, що проводиться владою.

Для запобігання первинної злочинності, зокрема виявляються, і піддаються індивідуальному виховного впливу неповнолітні маргенали в школі; ведеться широка пропаганда законслухняності, що проводиться силами поліції, школи, громадських організацій; вживаються заходи для усунення умов вчинення злочинів [5].

Основні контури кримінальної політики в Японії в сфері запобігання злочинності можна окреслити наступним чином.

В області виховання та забезпечення задоволеності населення держава і суспільство виховали (спираючись на національні традиції та використовуючи національно-психологічні риси) і продовжують виховувати законослухняних, дисциплінованих громадян, схильних ставити свою працю і свій добробут у жорстку взаємозалежність, а також надали і продовжують надавати членам суспільства задовольняють їх матеріальні і духовні блага. Спеціалізовані органи та організації беруть участь у виховній роботі, здійснюючи її у дорученій їм вузької частини спектру, і задовольняють одну з найважливіших потреб населення – потреба в безпеці.

У сфері соціального контролю та ізоляції суспільно небезпечних осіб локальне суспільство, оточення за місцем роботи або навчання, інша контактує середу знаходять способи для того, щоб показати особам, що вселяє побоювання, своє негативне ставлення до перспективи їх переходу від можливості кримінального поведінки до реального поведінки такого роду, роблячи їм, таким чином, попередження аж до демонстрації відчуження (подоба неформальній превентивної ізоляції) і продовжуючи цим давні національні традиції в адаптованому до сучасності вигляді [6].

Що стосується специфічних заходів контролю та ізоляції, відповідно до закону застосовуються правоохоронними органами за участю спеціалізованих громадських організацій, то вони є особливою частиною відповідної загальної системи.

Головний фактор ефективності контролю над злочинністю в сучасній Японії – це інтенсивна виховна робота.

У практичній роботі по збереженню молоді та підлітків в рамках законослухняної поведінки правоохоронні органи Японії використовують комплексне поняття «делінквентні неповнолітні». Мета звернення з «делінквентності неповнолітніх» полягає в тому, щоб якомога більше застосовувати до них виховні заходи в суспільстві.

Взаємодія японської держави з суспільством щодо запобігання злочинності має дуже різноманітний характер. Форми і методи цієї співпраці постійно оновлюються. Звернені до громадян і призначені для пробудження їх активності розміщені в людних місцях табло з інформацією про кількість дорожньо-транспортних пригод та їх жертв; щити-оповіщення, оперативно виставляються в місцях недавніх подій такого роду; Підняті для загального огляду крупно виконані схеми житлових будинків з зазначенням можливих шляхів проникнення злочинців і т.д. З'являється чимало видань, призначених для стимулювання самозахисту громадян та навчання їх способам самозахисту.

Так, випущено у світ підготовлене поліцією посібник для вивчення і використання громадянами Закону про боротьбу з організованою злочинністю. У цій публікації начальник кримінальної департаменту Головного поліцейського управління висловив надію, що «читачеві усвідомити закон про заходи проти борекудан й стануть використовувати його активно і повною мірою, завдяки чому зможуть уникнути неправомірного збитку, що наноситься діями членів організованих злочинних груп, і будуть вести спокійне і безпечну цивільне життя та підприємницьку діяльність».

Заходи запобігання первинної злочинності в Японії можуть бути розділені на звернені до суспільства в цілому або його окремих груп, але не індивідуалізовані, і на адресовані конкретним особам, щодо яких можна обґрунтовано припускати, що вони можуть вчинити злочин в силу особистісної характеристики, умов життя, навколишнього оточення тощо.

У рамках профілактики загального призначення ведеться широка пропаганда законослухняності, що проводиться силами поліції, школи, громадських організацій,

чому сприяє видання найрізноманітнішої юридичної літератури (включаючи добре прокоментовані закони) великими тиражами.

Вживаються заходи для усунення умов, що сприяють вчиненню злочинів: під особливий контроль беруться не освітлені в нічний час місця, пункти скупчення гулящої молоді, посилюються охорона фінансових установ а також поліцейський контроль над підприємствами, віднесеними до об'єктів такого контролю як місць потенційного виникнення злочинності (у зв'язку з наявністю вибухових або отруйних речовин, можливістю шкоди моральності через характер діяльності – фотозйомок оголеної природи і т.п., обслуговуванням відвідувачів у пізній час, наявністю умов для збуту краденого і т.п.).

Для залучення населення до діяльності з попередження злочинності Головне поліцейське управління, міністерство юстиції, інші державні і муніципальні органи ведуть широку та активну пропагандистську роботу. Зокрема, по всій країні щорічно проводяться місячні кампанії, спрямовані на підвищення правової грамотності населення та посилення громадської підтримки державної політики в галузі боротьби зі злочинністю. Щорічно випускаючи в світ «Білу книгу про злочинність» і «Білу книгу про поліцію» з докладним освітленням відповідної проблематики, держава підтримує з суспільством відвертий діалог про успіхи, недоліки і труднощі національної політики на цьому складному напрямі.

Багато що із сказаного застосовується в індивідуальній роботі з попередження первинної злочинності, коли співробітники з поліцейської будки беруть під особливий контроль тих, від кого є підстави очікувати відходу від правослужняної способу життя, виявляються і піддаються індивідуальному виховного впливу важкі підлітки у школі та проводяться інші подібні заходи.

Також, слід зазначити, що кримінологічне попередження злочинів являє собою найбільш дієвий спосіб боротьби зі злочинністю, оскільки воно:

- Забезпечує виявлення і усунення її коренів, витоків, попереджає можливість вчиняти злочини;
- Впливає на криміногенні чинники, коли вони ще не набрали сили і легше піддаються усуненню;
- Дозволяє, використовуючи різноманітні засоби, переривати задумуємо злочинну діяльність;
- Перешкоджає настанню шкідливих наслідків;
- Вирішує завдання боротьби зі злочинністю найбільш гуманними способами з найменшими витратами, без включення на повну силу складного механізму кримінальної юстиції, без застосування такої форми державного примусу, як кримінальне покарання.

У цілому вивчення моделей, форм і методів попередження злочинів, які використовують у зарубіжних країнах, дозволяє зробити висновок про постійне русі до реалізації в цій діяльності принципів системності, адекватного забезпечення, гуманізму та участі всіх членів суспільства.

Також звертає увагу і той факт, що в різних країнах існують різні системи, заходи, а також засоби попередження злочинності.

Все більшу роль у запобіганні злочинності виконують Типові програми та рекомендації щодо попередження злочинів, що розробляються на Конгресах ООН з попередження злочинності. Так, на дев'ятому Конгресі, який відбувся 29 квітня – 8 травня 1995 року, були прийняті Типові програми та рекомендації щодо запобігання економічної і організованої злочинності, міських злочинів, злочинів, де жертвами виступають неповнолітні особи і жінки. Канадські та ізраїльські делегації представили

учасникам Конгресу цікаві буклети з рекомендаціями потерпілим про те, як їм слід поводитися під час або після вчинення злочину, куди слід звертатися за швидкою кримінологічною допомогою. Як бачимо, досвід зарубіжних держав дуже корисний і повинен бути використаний.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що Україна у здійсненні своєї зовнішньої політики намагається забезпечити політичний, ідеологічний та організаційний вплив на існуючий міжнародний механізм з протидії злочинності, який би, з одного боку, відповідав національним інтересам нашої держави, а з іншого – відбивав тенденції розвитку міжнародних відносин на сучасному етапі. Віднесення проблеми міжнародної співпраці у запобіганні злочинності до важливих напрямків зовнішньополітичної діяльності України буде сприяти підвищенню авторитету держави в цілому, оскільки від нашої готовності до міжнародної співпраці у зазначеній сфері залежить престиж держави перед міжнародною спільнотою.

Тож, враховуючи те, що Україна стала об'єктом зростаючої зацікавленості міжнародних злочинних угруповань (зокрема у сферах відмивання «брудних» грошей, незаконної міграції, торгівлі людьми, зброєю, небезпечними матеріалами, наркотичними речовинами тощо), то вирішення Україною важливих соціально-економічних, політичних та інших завдань практично неможливе без її участі в міжнародному співробітництві в боротьбі зі злочинністю, в діяльності міжнародних правоохоронних організацій. З огляду на це участь нашої держави у міжнародній співпраці у галузі протидії злочинності, на основі норм і принципів міжнародного права є досить важливою. Цілком зрозуміло, що таке співробітництво України з країнами світу, міжнародними організаціями є вагомим умовою успішного вирішення багатьох проблем не лише зовнішньополітичного, зовнішньоекономічного, а й внутрішнього характеру [7].

Список використаних джерел:

1. Ананіч В.А., Серебрякова І.М. Попередження злочинності: зарубіжний досвід, міжнародне співробітництво. М., 2004. С. 15.
2. Дідківська Г. В., Чухрай В. В. Первинний фінансовий моніторинг при розслідуванні злочинів у кредитно-фінансовій сфері органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 69. С. 101-104.
3. Воронін Ю. А. Система боротьби зі злочинністю в США. М., 1996. С. 76.
4. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз) : монографія. Харків : Одиссей, 2013. 376 с.
5. Ігнатів О. М. Роль та місце засобів кримінально-правового впливу в механізмі протидії злочинності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 55. С. 466-471.
6. Дідківська Г. В. Судовий прецедент у практиці застосування норм матеріального права. *Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових правовідносин)*. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Чернівці 4-5 жовтня 2017 р. Харків : Асоціація фінансового права України, 2017. С. 61-63.
7. Дідківська Г. В. Сімейне неблагополуччя в системі детермінантів злочинності неповнолітніх в Україні» : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 152 с.
8. Білявська О. А. Кримінальна політика Японії. М., 1999. С. 34.